ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

INKLUZIV TA'LIM SHAROITIDA O'QITUVCHILARNING METODIK TAYYORGARLIK HOLATINI TAHLIL QILISH

Jo'rayeva Dilrabo Shamsiddin qizi, TerDPI magistranti
Ilmiy maslahatchi: Jovliyev Jo'rabek Alisher o'g'li
TerDPI o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada inklyuziv ta'lim sharoitida o'qituvchilarning metodik tayyorgarlik holati tahlil qilinadi. Inklyuziv ta'lim jarayonida o'qituvchining kasbiy faoliyati, metodik bilim va ko'nikmalari, zamonaviy pedagogik yondashuvlarni qo'llash imkoniyatlari hamda alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan o'quvchilar bilan ishlashga tayyorgarligi muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi mazmuni, uning tarkibiy qismlari va inklyuziv muhitdagi amaliy faoliyat bilan bog'liqligi yoritilgan. Shuningdek, mavjud muammolar, ularning sabablari hamda o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini rivojlantirish yo'llari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari inklyuziv ta'lim samaradorligini oshirishda o'qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishi va metodik qo'llab-quvvatlash muhim ekanligini ko'rsatadi.
Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, metodik tayyorgarlik, o'qituvchi kasbiy faoliyati, differensial yondashuv, individual ta'lim, alohida ta'lim ehtiyojlari, pedagogik kompetensiya, ta'lim sifati.

Kirish: Inkluziv ta'lim zamonaviy ta'lim tizimining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, u barcha o'quvchilarning, jumladan, alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalarning ham teng huquqli va samarali ta'lim olishlarini ta'minlashga qaratilgan. Bunday ta'lim muhitida o'qituvchining roli yanada murakkablashadi, chunki u nafaqat fan mazmunini yetkazuvchi, balki pedagogik, psixologik va ijtimoiy jihatdan moslashuvchan mutaxassis sifatida faoliyat yuritishi talab etiladi. Shu sababli inklyuziv ta'lim sharoitida o'qituvchilarning metodik tayyorgarlik holatini tahlil qilish dolzarb ilmiy va amaliy ahamiyatga ega masala hisoblanadi.

Inkluziv ta'lim g'oyasi o'quvchilar o'rtasidagi individual farqlarni tabiiy holat sifatida qabul qilishga asoslanadi. Bu yondashuv ta'lim jarayonida yagona standartga tayanishdan voz kechib, moslashuvchan metod va texnologiyalarni qo'llashni taqozo etadi. O'qituvchining metodik tayyorgarligi aynan mana shu moslashuvchanlikni ta'minlovchi asosiy omillardan biridir. Metodik tayyorgarlik deganda o'qituvchining ta'lim maqsadlariga erishish uchun zamonaviy pedagogik yondashuvlar, usullar, vositalar va shakllardan ongli, tizimli va ijodiy foydalana olish qobiliyati tushuniladi. Inkluziv muhitda esa bu tushuncha yanada kengayib, differensial va individual yondashuv, maxsus pedagogik strategiyalar, hamkorlikda o'qitish hamda qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratish ko'nikmalarini ham o'z ichiga oladi.

Amaliy kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, ko'plab o'qituvchilar inklyuziv ta'lim g'oyasini ijobiy qabul qilgan bo'lsalar-da, uni to'liq va samarali amalga oshirishda metodik qiyinchiliklarga duch kelmoqdalar. Bu qiyinchiliklar, avvalo, o'qituvchilarning maxsus pedagogika va inklyuziv metodlar bo'yicha yetarli bilim va tajribaga ega emasligi bilan bog'liq. An'anaviy ta'lim sharoitida shakllangan metodik tajriba har doim ham turli ehtiyojlarga ega o'quvchilar bilan ishlashda kutilgan natijani bermaydi. Shu bois o'qituvchi o'z faoliyatini qayta ko'rib chiqishi, mavjud metodlarni moslashtirishi yoki yangilarini o'zlashtirishi zarur bo'ladi.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

Inkluziv ta’lim sharoitida metodik tayyorgarlikni tahlil qilishda o‘qituvchining bilim, ko‘nikma va munosabatlari o‘zaro uyg‘unlikda ko‘rib chiqilishi lozim. Bilimlar tarkibiga inklyuziv ta’limning nazariy asoslari, alohida ta’lim ehtiyojlari turlari, ularning psixologik va pedagogik xususiyatlari haqidagi ma’lumotlar kiradi. Ko‘nikmalar esa ta’lim jarayonini rejalashtirish, moslashtirilgan o‘quv dasturlarini ishlab chiqish, individual ta’lim yo‘nalishlarini belgilash, baholashning muqobil usullarini qo‘llash kabi jihatlarda namoyon bo‘ladi. Munosabatlar esa o‘qituvchining inklyuziv qadriyatlarga sodiqligi, har bir o‘quvchining imkoniyatiga ishonchi va kasbiy mas’uliyatida ifodalanadi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, ko‘plab o‘qituvchilarda inklyuziv ta’lim bo‘yicha nazariy bilimlar mavjud bo‘lsa-da, ularni amaliyotga tatbiq etishda muammolar uchraydi. Masalan, differensial topshiriqlarni ishlab chiqish yoki sinfda bir vaqtning o‘zida turli darajadagi o‘quvchilar bilan ishlash metodikasini qo‘llash o‘qituvchidan yuqori darajadagi rejalashtirish va refleksiya talab etadi. Bu esa yetarli metodik tayyorgarlik va doimiy kasbiy rivojlanishsiz amalga oshmaydi. Shuningdek, ayrim hollarda o‘qituvchilar inklyuziv ta’limni faqat jismoniy imkoniyati cheklangan o‘quvchilar bilan bog‘lab tushunadilar, bu esa metodik yondashuvlarning torayishiga olib keladi.

Inkluziv muhitda samarali faoliyat yuritayotgan o‘qituvchilar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, metodik tayyorgarlikning muhim jihatlaridan biri bu hamkorlikda ishlash ko‘nikmasidir. O‘qituvchi maxsus pedagoglar, psixologlar, defektologlar va ota-onalar bilan yaqin hamkorlikda ishlagan taqdirdagina o‘quvchining ehtiyojlariga mos metodlarni tanlay oladi. Bu jarayonda o‘qituvchining metodik savodxonligi uning muloqot madaniyati va jamoada ishlash qobiliyati bilan chambarchas bog‘liq bo‘ladi. Hamkorlikda ishlab chiqilgan metodik yechimlar ko‘pincha individual o‘qituvchi tomonidan qo‘llaniladigan yondashuvlarga qaraganda samaraliroq bo‘ladi.

Metodik tayyorgarlikni tahlil qilish jarayonida o‘qituvchilarning kasbiy rivojlanish imkoniyatlariga ham e’tibor qaratish zarur. Inkluziv ta’limni joriy etish ko‘plab mamlakatlarda nisbatan yangi jarayon bo‘lgani sababli, o‘qituvchilarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimi doimiy takomillashtirishni talab qiladi. Aksariyat hollarda qisqa muddatli seminar va treninglar o‘qituvchilarda umumiy tushuncha hosil qiladi, biroq chuqur metodik tayyorgarlikni ta’minlash uchun uzoq muddatli, amaliyotga yo‘naltirilgan dasturlar zarur bo‘ladi. Bunday dasturlar o‘qituvchining real sinf sharoitida yuzaga keladigan muammolarni tahlil qilish va yechim topish qobiliyatini rivojlantiradi.

Inkluziv ta’lim sharoitida metodik tayyorgarlikning yetarli emasligi ba’zan o‘qituvchilarda kasbiy charchoq va ishonchsizlikni keltirib chiqaradi. Bu holat, o‘z navbatida, ta’lim sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli metodik tayyorgarlikni qo‘llab-quvvatlash faqat bilim berish bilan cheklanmasdan, o‘qituvchilarning psixologik holatini mustahkamlashni ham o‘z ichiga olishi lozim. O‘qituvchi o‘zini yolg‘iz emas, balki tizim tomonidan qo‘llab-quvvatlanayotganini his qilsa, inklyuziv muhitda faoliyat yuritishga bo‘lgan motivatsiyasi ortadi.

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, inklyuziv ta’limda metodik tayyorgarlik darajasi ta’lim muassasasining umumiy madaniyati va boshqaruv yondashuviga ham bog‘liq. Agar maktabda inklyuziv qadriyatlar qo‘llab-quvvatlansa, o‘qituvchilarga tajriba almashish, innovatsion metodlarni sinab ko‘rish uchun sharoit yaratilsa, metodik tayyorgarlik tabiiy ravishda rivojlanadi. Aksincha, agar inklyuziv ta’lim faqat hujjatlarda aks etib, amalda yetarli e’tibor berilmasa, o‘qituvchilarning metodik imkoniyatlari cheklanib qoladi.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

VOLUME-5, ISSUE-12

Shuningdek, metodik tayyorgarlikni baholashda o‘qituvchilarning reflektiv faoliyatiga alohida e’tibor qaratish lozim. O‘z faoliyatini tahlil qilish, xatolarini tan olish va ularni bartaraf etish yo‘llarini izlash inklyuziv ta’limda muhim kasbiy sifat hisoblanadi. Refleksiya orqali o‘qituvchi qo‘llagan metodlarning qaysi biri samarali bo‘lganini, qaysi biri o‘quvchilarning ehtiyojlariga mos kelmaganini anglaydi va keyingi faoliyatini shu asosda rejalashtiradi. Bu jarayon metodik tayyorgarlikning uzluksiz rivojlanishini ta’minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta’lim sharoitida o‘qituvchilarning metodik tayyorgarlik holatini tahlil qilish ko‘p qirrali va murakkab jarayon bo‘lib, u nazariy bilimlar, amaliy ko‘nikmalar, kasbiy munosabatlar va tashkiliy omillarni o‘z ichiga oladi. Ushbu tahlil shuni ko‘rsatadiki, samarali inklyuziv ta’limni ta’minlash uchun o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligini tizimli ravishda rivojlantirish, ularni doimiy qo‘llab-quvvatlash va kasbiy o‘sish imkoniyatlarini kengaytirish zarur. Faqat shundagina inklyuziv ta’lim o‘z oldiga qo‘ygan insonparvar va ijtimoiy adolatga asoslangan maqsadlariga to‘liq erisha oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mukhtarova L.A. Ways of formation of ecological culture in children of primary age // AJMR:Asian Journal of Multimensional Research Journal. Vol 10, Issue 4, April, 2021. - Pp 648-652. (Impact Factor 7.699).
2. Mukhtarova, L. A. (2021). THE USE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF A CULTURE OF ENVIRONMENTAL SAFETY. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1(10), 792-797.
3. Mukhtarova Lobar Abdimannabovna. (2021). POSSIBILITIES OF AN INTEGRATIVE APPROACH TO THE FORMATION OF A CULTURE OF ENVIRONMENTAL SAFETY. European Scholar Journal, 2(11), 43-44.
4. Muxtarova, L. A. (2021). Use of multimedia technologies in the educational process. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(4), 1781-1785.
5. Мухтарова, Л. А. (2018). Пути Использования Возможностей Мультимедиа В Повышении Качества И Эффективности Уроков Чтения В Начальных Классах. Научные горизонты, (11-1), 247-252.
6. Мухтарова, Л. А. (2018). Развитие И Формирования Критического Мышления У Школьников Начальных Классах. Гуманитарный трактат, (24), 13-14.
7. Мухтарова, Л. А. (2018). Развитие творческого мышления у школьников начальных классов. Гуманитарный трактат, (24), 9-10.
8. Kulmuminov, U., & Mukhtarova, L. (2023). POSSIBILITIES OF CREATIVE THINKING AND ITS MANIFESTATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS. Open Access Repository, 4(02), 81-84.
9. Lobar Mukhtarova, & Shahnoza Isakova. (2023). METHODOLOGY OF SPEECH DEVELOPMENT OF VISUALLY IMPAIRED STUDENTS. Academia Repository, 4(10), 360–371. Retrieved from
10. Mukhtarova Lobar Abdimannabovna, & Saidakhmatova Nafisa Soatmurod kizi. (2023). DEVELOPMENT OF READING UNDERSTANDING SKILLS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS. Academia Science Repository, 4(04), 18–22. Retrieved from

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

VOLUME-5, ISSUE-12

11. Daminova Dilbar Melimurodovna, & Mukhtarova Lobar Abdimannabovna. (2023). PEDAGOGICAL OPPORTUNITIES OF FORMING MATHEMATICAL LITERACY SKILLS OF PRIMARY SCHOOL PUPILS. Open Access Repository, 4(3), 971–976.

12. Erkin Babamuratov, Dzhuraeva Ulmashon, & Zhovliev Zhurabek. (2023). METHODS OF IDEOLOGICAL WORK FOR YOUTH WITH IDEOLOGICAL DEPRESSION. World Bulletin of Social Sciences, 27, 136-143.

13. Jorabek Jovliev. (2023). EDUCATION OF PRIMARY CLASS STUDENTS IN THE SPIRIT OF NATIONAL AND GENERAL HUMAN VALUESTECHNOLOGY. Open Access Repository, 10(10), 51–55.

14. Erdanova Zamira Olimovna 2023/10/8 CONDITIONS OF USING AL-HAKIM AL-TIRMIZI'S PEDAGOGICAL VIEWS IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM Academia Repository 4, 10, 1-9

15. Erdanova Zamira Olimovna 2023/10/8 THE CONTENT AND ESSENCE OF USING AL-HAKIM AL-TIRMIZI'S PEDAGOGICAL VIEWS IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM World Bulletin of Social Sciences 27, 18-22

16. Erdanova Zamira 2023/5/30 AL-HAKIM AT-TERMIZIY QARASHLARIDAN OLIY TA`LIMDA FOYDALANISHNING AHAMIYATI Journal of Universal Science Research 1, 5, 1466-1471 66 INTERNATIONAL CONFERENCE ON MODERN DEVELOPMENT OF PEDAGOGY AND LINGUISTICS universalconference.us INTERNATIONAL CONFERENCE ON MODERN DEVELOPMENT OF PEDAGOGY AND LINGUISTICS Volume 01, Issue 02, 2024

17. Nilufar BOYNAZAROVA. (2023). NATURE AND HUMAN HARMONY IN PERSONAL MORAL DEVELOPMENT. World Bulletin of Social Sciences, 27, 6 9. Retrieved from https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/3219

18. Nilufar Boynazarova. (2023). ISSUES OF ENVIRONMENTAL PROTECTION AND FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE OF PRIMARY CLASS STUDENTS. World Bulletin of Social Sciences, 27, 10-12. Retrieved from https://scholarexpress.net/index.php/wbss/article/view/3220

19. .Nilufar Boynazarova. (2023). FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN PRIMARY CLASS STUDENTS. Open Access Repository, 9(10), 99–102. Retrieved from https://oarepo.org/index.php/oa/article/view/3553

20. Boynazarova.N. (2023). BOSHLANG‘ICH SINFLARDA BUGUNGI KUNDA MATEMATIK SAVODXONLIKNI SHAKLLANTIRISH. Interpretation and Researches, 2(1) извлечено от https://interpretationandresearches.uz/index.php/iar/article/view/960